

Proefschrift Of Marks and Men. The functional and historical context of the Theban Workmen's Marks of the Royal Theban Necropolis.

Het proefschrift is geschreven als één van de twee dissertaties binnen het kader van het onderzoeksproject 'Symbolizing Identity. Identity marks and their relation to writing in New Kingdom Egypt'.

De Egyptische koningen die regeerden tijdens het Nieuwe Rijk (ca. 1539 – 1077 v. Chr.) werden in het westen van de stad Thebe begraven in de necropolis van de Vallei der Koningen. Deze koningsgraven werden uitgehakt en gedecoreerd door een groep arbeiders die in een nabij gelegen dorp waren gehuisvestigd. De moderne naam van deze nederzetting is Deir el-Medina. De huizen, graven en religieuze kapellen van de werklui en hun families zijn in een relatief goede staat teruggevonden in Deir el-Medina. Daarnaast zijn de administratieve documenten die het werk aan de koningsgraven documenteren in het hieratische schrift in grote getalen teruggevonden rondom het dorp. Veel van deze administratie werd genoteerd op ostraca: stukken kalksteen of aardewerken potscherven die werden gebruikt om op te schrijven.

Naast hieratische ostraca komen er uit de gemeenschap van de koninklijke grafarbeiders honderden ostraca die met merktekens zijn beschreven. Tot voor kort werden deze stukken nauwelijks begrepen. De ostraca zijn daarom grotendeels ongepubliceerd en onbesproken. De continuïteit van het gebruik van merktekens gekoppeld met het feit dat merktekens veelvuldig vormen komen op de gebruiksvoorwerpen die zijn gevonden in de Thebaanse necropolis geven aan dat het merktekensysteem een belangrijke rol speelden in het alledaagse leven. Het onderzoek stelde zich ten doel de functionele en historische context van het merktekensysteem te onderzoeken. In het bijzonder trachtte het onderzoek de ostraca zo precies mogelijk te dateren en de betekenis van de inscripties te achterhalen, door middel van vergelijking met hiëratische administratieve teksten en tekstuele graffiti uit de Thebaanse necropolis. Een belangrijk onderdeel van het onderzoek was het vaststellen van de identiteit van de grafarbeiders achter de merktekens. Het onderzoek richtte zich op de oorsprong van het gebruik van ostraca met merktekens en de ontwikkeling ervan, en stelde de vraag waarom en door wie de ostraca werden opgesteld.

Het onderzoek heeft geleid tot een uitgebreide bespreking van grotendeels ongepubliceerd ostraca met merktekens. Het overgrote deel van de ostraca kan grofweg gedateerd worden in de 18^e dynastie (ca. 1539 – 1292 v. Chr.), de 19^e dynastie (ca. 1292 – 1191 v. Chr.) of in de 20^e dynastie (ca. 1190 – 1077 v. Chr.). De ostraca uit de 18^e dynastie kunnen doorgaans niet zeer accuraat worden gedateerd. Vier kerngroepen zijn te onderscheiden en dateren in A) de regering van Thutmosis III; B) de regering van Amenhotep II; C) de regering van Amenhotep III; of D) de periode tussen de regering van Amenhotep II en Amenhotep III. De overige ostraca uit de 18^e dynastie zijn relatief gedateerd door vergelijking met deze vier kerngroepen. Ostraca uit de Ramessidische periode (de 19^e en 20^e dynastie) kunnen vaak beter gedateerd worden, in enkele gevallen tot op de maand nauwkeurig, dankzij het bestaan van vergelijkbare contemporaine geschreven teksten. Het vroegste ostracon met merktekens uit de 19^e dynastie stamt uit de regering van Seti I, terwijl de laatste ostraca uit de 20^e dynastie waarschijnlijk opgesteld zijn in de regering van Ramses XI. Wegens een gebrek aan bronnen kan slechts een kleine groep merktekens uit de 18^e dynastie worden verbonden met de identiteit van de respectievelijke grafarbeiders. Daarentegen zijn tientallen individuen uit de Ramessidische periode, met name uit de regering van Ramses II (19^e dynastie) en van Ramses III (20^e dynastie) herkend in de ostraca. De merktekenostraca uit de 18^e dynastie zijn voornamelijk administratief van aard. Men kan aannemen dat ze de aanwezigheid van individuele grafarbeiders op de werkplaats documenteren, en/of hun

dagelijks volbrachte werk, en de verdeling van gereedschappen en rantsoenen. Ook de meeste Ramessidische ostraca met merktekens zijn administratief en registreren voornamelijk de leveranties en verdeling van goederen en rantsoenen onder alle leden van de ploeg, alsmede de aan- en afwezigheid van arbeiders. Geordende lijsten met merktekens van de gehele of de helft van de ploeg speelden waarschijnlijk ook een rol in verbale administratieve handelingen. Daarnaast bestaan er in deze periode private documenten die de inventaris of de transactie van persoonlijk bezit documenteren, of het gezamenlijk werk van een groep individuen aan de productie en decoratie van grafmeubulair dat bedoeld was voor verkoop.

Een groep ostraca uit de eerste helft van de 20^e dynastie is bijzonder goed te interpreteren omdat de documenten dezelfde gegevens bevatten als teksten geschreven in het hiëratisch: het gaat om de dagelijkse leveranties van rantsoenen en goederen. Het onderzoek toont aan dat er sterke aanwijzingen zijn dat deze leveranties eerst werden gedocumenteerd met behulp van merktekens door één persoon, mogelijk een zogenaamde *smd.t*-schrijver Pentaweret (iii), en dat zijn documentatie vervolgens werd gecontroleerd, verbeterd en/of aangevuld en daarna gekopieerd voor de officiële administratie door een hiëratische schrijver.

Het is duidelijk dat ostraca met merktekens gedurende een bepaalde periode door verscheidene individuen werden gemaakt, en er zijn verschillende handschriften te herkennen. Paleografie, leesrichting, lay-out van de ostraca en het gebruik of juist de afwezigheid van elementen die uit schrift worden geleend tonen aan dat de meerderheid van de ostraca opgesteld werden door individuen zonder professionele training in het hiëratisch of het hiëroglifisch. Door de tijd heen zijn er meer schriftelijke elementen te ontdekken in de ostraca wat er op lijkt te duiden dat de invloed van het schrift op de gemeenschap van grafarbeiders toenam, hetgeen ook blijkt uit de stijging in het aantal geschreven administratieve teksten.

Een minderheid van de ostraca (ca. 20% in de 18^e dynastie; 10% in de 19^e dynastie; 25% in de 20^e dynastie) wordt geacht te zijn opgesteld door iemand die geschoold was in het hiëratische en/of het hiëroglifische schrift. Tot deze groep behoren zeker enkele teknaars die de teksten in de koningsgraven aanbrachten. Geletterde schrijvers maakten mogelijk gebruik van de merktekens om op een kladje een eerste versie van een uit te schrijven administratieve tekst te noteren. In andere gevallen lijken professionele schrijvers merktekens gebruikt te hebben om een document op te stellen dat te begrijpen was voor individuen die niet goed bekend waren met schrift.

Het merktekensysteem van de Thebaanse necropolis lijkt één uit een groter aantal systemen te zijn dat in tijdens het Nieuwe Rijk bestond. De oorsprong van het systeem is waarschijnlijk te zoeken in de context van grootschalig werk in steengroeves en aan monumentale bouwwerken, waar vergelijkbare tekens zijn geattesteerd op andere sites in Egypte. Het gebruik van de Thebaanse merktekens lijkt uniek te zijn in de zin dat de tekens gehanteerd werden om documenten mee op te stellen. De precieze reden hierachter blijft onduidelijk, maar er zijn aanwijzingen dat de grafarbeiders, grotendeels zonder scholing in schrift, geïnspireerd waren door het gebruik van schrift en administratieve handelingen waarvan ze getuige waren tijdens de decoratie van het koningsgraf en regelmatige inspecties van een bezoekende schrijver.

Momenteel is Daniel Soliman werkzaam als postdoc binnen het onderzoeksproject 'The Economy and Infrastructure of Tomb Construction in the Egyptian New Kingdom' aan de universiteit van Kopenhagen.